

POSTANOWIENIE

Dnia 24 lipca 2020 r.

Sąd Najwyższy w składzie:

SSN Dariusz Dończyk (przewodniczący)

SSN Monika Koba

SSN Marta Romańska (sprawozdawca)

Protokolant Justyna Kosińska

w sprawie z wniosku Z. G.

przy uczestnictwie P. H. M. O. i Prokuratora Prokuratury Krajowej

o nakazanie powrotu za granicę osoby podlegającej władzy rodzicielskiej lub pozostającej pod opieką prowadzonej na podstawie Konwencji dotyczącej cywilnych aspektów uprowadzenia dziecka za granicę, sporządzonej w Hadze dnia 25 października 1980 r.,

po rozpoznaniu na rozprawie w Izbie Cywilnej w dniu 24 lipca 2020 r.,

skargi kasacyjnej wnioskodawczyni

od postanowienia Sądu Apelacyjnego w (...)

z dnia 3 czerwca 2019 r., sygn. akt I ACa (...),

1. odrzuca skargę kasacyjną;

2. przyznaje adwokatowi W. D. od Skarbu

Państwa - Sądu Apelacyjnego w (...) kwotę 180 (sto osiemdziesiąt) zł podwyższoną o podatek od towarów i usług we właściwej stawce tytułem wynagrodzenia za pomoc prawną udzieloną uczestnikowi z urzędu w postępowaniu kasacyjnym.

UZASADNIENIE

Postanowieniem z dnia 11 grudnia 2018 r. Sąd Okręgowy w P. oddalił wniosek Z. G. , złożony na podstawie konwencji dotyczącej cywilnych aspektów uprowadzenia dziecka za granicę, sporządzonej dnia 25 października 1980 r. w Hadze (Dz. U. z 1995 r. Nr 108, poz. 528; dalej - konwencja haska z 1980 r.), o nakazanie powrotu małoletniej córki L.O. do miejsca stałego zamieszkania wnioskodawczynie w Danii, po bezprawnym zatrzymaniu dziecka przez ojca, obywatela francuskiego, na stałe mieszkającego w Polsce.

Na skutek apelacji wnioskodawczynie, postanowieniem z dnia 3 czerwca 2019 r. Sąd Apelacyjny w (...) zmienił postanowienie Sądu Okręgowego z dnia 11 grudnia 2018 r. i nakazał uczestnikowi P. H. M. O., stosownie do art. 598 § 2 k.p.c., aby zapewnił powrót L. G. O. do Danii w terminie dwóch tygodni od uprawomocnienia się postanowienia.

W skardze kasacyjnej od postanowienia Sądu Apelacyjnego z dnia 3 czerwca 2019 r. wnioskodawczynie zarzuciła, że postanowienie to zostało wydane z naruszeniem prawa materialnego, a w szczególności art. 8, 10, 11, 12 konwencji haskiej z 1980 r. w zw. z art. 91 § 2 Konstytucji RP przez ich błędne niezastosowanie w sprawie i orzeczenie wyłącznie o nakazaniu powrotu L. O. do Danii, bez orzeczenia o obowiązku jej wydania pod opiekę wnioskodawczynie.

Wnioskodawczynie wniosła o uchylenie zaskarżonego postanowienia w części i nakazanie uczestnikowi, aby L. O. wydał wnioskodawczynie celem zapewnienia powrotu małoletniej do miejsca jej stałego pobytu w Danii.

Prokurator Okręgowy w P. wniósł o oddalenie skargi kasacyjnej, a następnie zmienił żądanie i wniósł o jej odrzucenie. Ten wniosek poparł uczestnik i prokurator działający w imieniu Prokuratora Krajowego.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

Prawa zadeklarowane w art. 18, 47 i 48 Konstytucji RP chronione są w postępowaniu przed sądami powszechnymi, przed którymi zainteresowani tym realizują prawo do sądu (art. 45 ust. 1 Konstytucji RP). Stworzenie przez ustawodawcę warunków do zaskarżenia orzeczeń wydawanych w sprawach rodzinnych stanowi o realizacji konstytucyjnego wzorca ustalonego w art. 78,

zgodnie z którym każda ze stron ma prawo do zaskarżenia orzeczeń i decyzji wydanych w pierwszej instancji, a wyjątki od tej zasady oraz tryb zaskarżania określa ustawa, oraz - w płaszczyźnie ustrojowej i organizacyjnej - w art. 176 ust. 1, według którego postępowanie sądowe jest co najmniej dwuinstancyjne.

Jak wyjaśnił Sąd Najwyższy m.in. w postanowieniu z 20 marca 2019 r., V CZ 3/19 (niepubl.), skarga kasacyjna jest nadzwyczajnym środkiem zaskarżenia prawomocnych orzeczeń, służącym – jak podkreśla się w orzecznictwie w ramach wykładni art. 398⁹ k.p.c. – zrealizowaniu raczej interesu publicznego niż indywidualnego skarżącego, który zabiega o jej rozpoznanie. Przepisy Konstytucji RP dają ustawodawcy zwykłą swobodę kreowania środków zaskarżenia orzeczeń zapadłych w drugiej instancji. Ograniczenie dopuszczalności skargi kasacyjnej nie jest sprzeczne ani z Konstytucją RP, ani z postanowieniami wiążących Polskę konwencji międzynarodowych (zob. wyroki Trybunału Konstytucyjnego z dnia 10 lipca 2000 r., SK 12/99, OTK ZU 2000, nr 5, poz. 143, z dnia 6 października 2004 r., SK 23/02, OTK ZU 2004, nr 9A, poz. 89, postanowienia Trybunału Konstytucyjnego z dnia 29 listopada 2001 r., Ts 82/01, OTK ZU 2001, nr 8, poz. 303, z dnia 29 stycznia 2002 r., Ts 95/01, OTK ZU 2002, nr 1B, poz. 75, uchwałę 7 sędziów SN - zasadę prawną - z dnia 17 stycznia 2001 r., III CZP 49/00, OSNC 2001, nr 4, poz. 53).

O dopuszczalności skargi kasacyjnej w postępowaniu nieprocesowym ustawodawca wypowiedział się w art. 519¹ § 1 i 2 k.p.c., który ma charakter szczególny wobec art. 398¹ i 398² k.p.c. Do dnia 27 sierpnia 2018 r. skarga kasacyjna w sprawach z zakresu prawa rodzinnego, opiekuńczego i kurateli dopuszczalna była wyłącznie w odniesieniu do orzeczeń w przedmiocie przysposobienia (art. 585-589 k.p.c.) i podziału majątku wspólnego, pod warunkiem spełnienia kryterium wartości przedmiotu zaskarżenia (art. 566 i 567 k.p.c.).

Przepisy zamieszczone w Oddziale 5 pod tytułem: Sprawy o odebranie osoby podlegającej władzy rodzicielskiej lub pozostającej pod opieką, rozdziału 2: Inne sprawy rodzinne i opiekuńcze, działu II: Sprawy z zakresu prawa rodzinnego, opiekuńczego i kurateli, zostały włączone do kodeksu postępowania cywilnego ustawą z dnia 19 lipca 2001 r. o zmianie ustawy - Kodeks postępowania cywilnego, ustawy o kosztach sądowych w sprawach cywilnych oraz ustawy o komornikach sądowych i egzekucji (Dz.U. Nr 68, poz. 1069), a ustawodawca

unormował w nich tryb postępowania, w którym ma być wykonywane orzeczenie o obowiązku wydania osoby. Przepisy te mają zastosowanie także w sprawach o odebranie osoby podlegającej władzy rodzicielskiej lub pozostającej pod opieką prowadzonych na podstawie konwencji haskiej z 1980 r., która w stosunku do Polski weszła w życie z dniem 1 listopada 1992 r. W sprawach o odebranie osoby podlegającej władzy rodzicielskiej lub pozostającej pod opieką skarga kasacyjna do dnia 27 sierpnia 2018 r. była niedopuszczalna.

Ustawą z 26 stycznia 2018 r. o wykonywaniu niektórych czynności organu centralnego w sprawach rodzinnych z zakresu obrotu prawnego na podstawie prawa Unii Europejskiej i umów międzynarodowych (Dz.U. poz. 416) ustawodawca w art. 519¹ po § 2 dodał § 2¹ i 2² w brzmieniu: (§ 2¹) skarga kasacyjna przysługuje także w sprawach o odebranie osoby podlegającej władzy rodzicielskiej lub pozostającej pod opieką prowadzonych na podstawie konwencji haskiej z 1980 r.; (§ 2²) Skargę kasacyjną w sprawach, o których mowa w § 2¹, mogą wnieść Prokurator Generalny, Rzecznik Praw Dziecka lub Rzecznik Praw Obywatelskich w terminie czterech miesięcy od dnia uprawomocnienia się postanowienia.

Brzmienie zacytowanych przepisów wskazuje na to, że w art. 519¹ § 2¹ k.p.c. ustawodawca wypowiedział się o kolejnej kategorii spraw, w której dopuszcza możliwość wniesienia skargi kasacyjnej, czyli o przedmiocie zaskarżenia tym środkiem, a w art. 519¹ § 2² k.p.c. uregulował legitymację do wniesienia skargi kasacyjnej w tych sprawach i przyznał ją wyłącznie podmiotom instytucjonalnym, nie zaś samym stronom postępowania. Przepisy te są zatem odpowiednikiem art. 398¹ § 1 k.p.c., przy czym art. 519¹ § 2¹ k.p.c. pierwszej części tego przepisu, a art. 519¹ § 2² k.p.c. części drugiej.

Zamiar ustawodawcy, by legitymację skargową w sprawach o odebranie osoby prowadzonych na podstawie konwencji haskiej z 1980 r. ograniczyć do wymienionych wyżej podmiotów instytucjonalnych potwierdza uzasadnienie projektu ustawy (druk VIII.1827), w którym z jednej strony zwraca się uwagę na potrzebę sprawności postępowań prowadzonych na podstawie konwencji haskiej z 1980 r., której niewątpliwie nie da się osiągnąć, jeśli skonfliktowanym zwykle uczestnikom przyzna się uprawnienie do wniesienia skargi kasacyjnej

od orzeczenia wydanego w sprawie przez sąd drugiej instancji, a z drugiej strony na celowość kształtowania orzecznictwa w tych sprawach przez Sąd Najwyższy, ku czemu instrumentem może być skarga kasacyjna.

Skoro Sąd Najwyższy w postępowaniu wywołanym skargą kasacyjną, ze względu na szczególną konstrukcję tego środka, o której decyduje m.in. właściwy mu zakres rozpoznania, jest sądem prawa, a nie faktów, to ograniczenie dostępności skargi kasacyjnej w sprawach prowadzonych na podstawie konwencji haskiej z 1980 r. nie może budzić wątpliwości. Z przepisów konwencji haskiej z 1980 r. wynika, że zakres kognicji sądu państwa wezwanego w sprawie o powrót dziecka sprowadza się do ustalenia: 1) czy w danym przypadku doszło do transgranicznego przemieszczenia lub zatrzymania dziecka, a jeśli tak, to kiedy to nastąpiło, 2) czy w momencie przemieszczenia dziecka we wzajemnych stosunkach między państwem stałego pobytu dziecka i państwem, do którego dziecko przemieszczono lub w którym je zatrzymano, obowiązywała konwencja haska, 3) czy dziecko nie ukończyło 16 lat, 4) w którym państwie dziecko miało stały pobyt bezpośrednio przed przemieszczeniem lub zatrzymaniem i czy państwo to było stroną konwencji w czasie wymienionych zdarzeń, 5) czy przemieszczenie lub zatrzymanie dziecka miało charakter bezprawny, to jest naruszający prawo wnioskodawcy do opieki nad dzieckiem, które to prawo w chwili przemieszczenia lub zatrzymania było wykonywane. O rozstrzygnięciu w sprawie decydują zatem zwykle nie skomplikowane problemy prawne, lecz ustalenia faktyczne, a instrumentami procesowymi do ich prawidłowego dokonania dysponują Sądy *meriti*, nie zaś Sąd Najwyższy.

Postępowanie w sprawach prowadzonych na podstawie konwencji haskiej z 1980 r. nie zmierza do wydania orzeczenia o władzy rodzicielskiej czy pieczy nad dzieckiem, lecz do przywrócenia sytuacji faktycznej, która miała miejsce zanim doszło do bezprawnego uprowadzenia dziecka za granicę lub zatrzymania go za granicą. Postępowanie to, łącznie z fazą wykonania orzeczenia, musi przebiegać niezwykle sprawnie, gdyż inaczej nie zostanie osiągnięty jego cel, a przedłużające się (choćby o kilka czy kilkanaście miesięcy) pozostawanie dziecka w miejscu, do którego zostało uprowadzone lub bezprawnie w nim zatrzymane, komplikuje jego

sytuację opiekuńczą i utrudnia wydanie realizujących dobro dziecka rozstrzygnięć w postępowaniach dotyczących władzy rodzicielskiej czy opieki nad nim.

Z uwagi na powyższe okoliczności, Sąd Najwyższy orzekł jak w pkt 1 (art. 398⁶ § 3 k.p.c.).

O wynagrodzeniu należnym pełnomocnikowi uczestnika Sąd Najwyższy orzekł stosownie do § 2, § 4 ust. 1, § 10 ust. 1 pkt 4 i § 16 ust. 2 pkt 2 rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z 3 października 2016 r. w sprawie ponoszenia przez Skarb Państwa kosztów nieopłaconej pomocy prawnej udzielonej przez adwokata z urzędu (Dz.U. z 2019 r. poz. 18).